

Med stöd från

Program Ö- och Skärgårdsriksdag 18 mars 2026

- 09.00 Kaffe och registrering
- 09.30 **Varmt välkomna!** Märta Martin Granlund-Region Stockholm, Meit Fohlin- Region Gotland, Lotten Hjelm, Skärgårdarnas Riksförbund. Märta hälsade alla välkomna och pekade på att Stockholm verkligen är en stad som ligger på många öar och dessutom har en stor skärgård. Oscar (istället för Meit som är sjuk) tackade särskilt för att Gotland blivit inbjudna och kan vara med på detta möte. Lotten hälsade alla välkomna och berättade om programmet och lite om lunch mm.
- 09.45 **Från tankar för dagen** i P1; Öar - Clara Diesen
Uppspelning av Clara Diesens program från P1 där Clara berättade om sina tankar och känslor för öar.
Lotten lämnade därefter lite siffror om öar. Sverige har flest öar i världen 267 000 öar som utgör 2,6 % av landarealen. Kuststräckan är 2 700 km. Öar har bebotts sedan 4 000 år f Kr. Båtar är viktigaste transportsätt. I kristid har öbor klarat sig bättre och försett städer med fisk som beredskapslivsmedel. På 1800-talet kom fiske-, fyr- och lotssamhällen på öar med stor befolkning.
- 10.00 **Öarnas roll för LandsbygdsSverige?** Mattias Moberg, Regeringskansliet
Landsbygdsutvecklare på Regeringskansliet. Kommer att säga något om Landsbygdsproppen och lite om Eus ö-frågor. Man ska kunna leva på öar i Sverige. Utmaningen är öar utan bro. Färjeleder i siffror: 40 leder, 68 färjor, 1 milj anlöp, 13 milj fordon, 22 milj personresor.
Särskilt driftstöd 69 milj, investeringsstöd 72 milj, servicebidrag 2,7 milj, hemsändningsbidrag 15 milj. Regionen beviljar flera av dessa stöd.
Servicebidraget har höjts till 370 000 kr/år och företag.
Civilsamhällets organisationer får stöd: Hela Sverige ska leva 17 milj, SRF 3 milj, Bygdegårdarnas Riksförbund 3 milj, lokala utvecklingsstöd 1 milj.
Landsbygds proposition inlämnad i går. Innehåller förslag om att Regioner har samrådsskyldighet för utveckling, läget i svenska landsbygder, beskri-

Med stöd från

vning av åtgärder som gjorts. Öar har särskilda utmaningar. Strandskyddsreform. Lättnader för areella näringar och vattenbruk. JBV uppdrag att stäkra den blåa näringskedjan. Svesam utred för svenska sammanhållna utvecklingen. Slutbetänkande i juni 2026. Långtidsbudget 2028-2034 ändrad från 7 till 4 pelare. Landkuvert (jordbruk, fiske mm), konkurrens (handel mm), utrikes, adm. Pelare 1 delas med kommun och region. Regional, formade territorier, sociala, rurala och maritima fonden för hållbarhet och välbefinnande. Komplicerad förhandling inom regeringen. Uppdrag till myndigheter att komma med förslag till åtgärder. Även SRF är välkommen att komma med förslag. Även regioner och Kommunen kan komma med förslag. Vilka utmaningar finns som behöver mötas?

10.15 **Digital rundflygning till några av Sveriges öar**

Luleå, Holmön, Ulvön, Hemsön, Söderhamn, Gräsö m fl

10.45 **Med geografiska perspektiv i fokus –**

en nulägesbild från Tillväxtverket - Carin Persson

Tillväxtverket (TV) ska utgå ifrån företagets behov och beakta skillnader i förutsättningar i olika typer av regioner, städer, tätorter, gles och landsbygder. Vidare beakta kvinnors och mäns förutsättningar och sociala aspekter samt beakta miljö- och klimataspekter.

Olika verktyg finns för att åstadkomma detta. Nätverk med 26 myndigheter i diskussionsforum för att arbeta med detta. Har workshops med mindre grupperingar.

Viktigt med samverkan och dialog mellan myndigheter och att ta fram fakta och statistik för att peka på behov i olika regioner och vad är det för service som behövs i olika områden.

TV håller på att ta fram Skärgårdsfakta. Hur ska mindre öar beskrivas och fakta kunna samlas in på ett användbart sätt. Mikrodata (SCB) och geodata (Lantmäteriet).

Synliggöra och sprida kunskap med platsäkring i praktiken. Region Gotland är med där.

SVESAM och EU:s nästa programperiod kommer att påverka TV verksamhet framöver liksom att Civilsamhällets lokala engagemang ska uppmuntras och ingår i arbetet. Här kan SRF bidra.

Med stöd från

- 11.00 **Finland, en förebild-** Karin Cederlöf, Regeringssekreterare
Svårt att höra vad hon sa då ljudet gick via lokalen i Ersta till Youtube-sändningen, vilket skapade eko och burkigt ljud.
Revidering av Skärgårdslagen 2024-2027 pågår och ska träda i kraft i början av 2027. Innehåller 16 avsnitt (§) och omfattar bl a syfte, skärgårdsbegrepp, stöd till näringslivet, trafik och transporter, basservice, statliga arbetsplatser, Disposition av geografiska områden, skärgårdskommuner och deras ekonomi och skötsel, miljövård, övriga stöd, Skärgårdsdelegationen, bemyndigande att utfärda förordningar, mm.
- 11.15 **En EU-strategi för öar,** Kadri Uustal, EU kommissionen
Anförande på engelska och samma brist i ljudkvalitet som förra presentationen.
Berättar att EU arbetar med en strategi för öar där de grundläggande förutsättningarna för hållbart samhälle på öar ska kunna upprätthållas på ett hållbart sätt. Detta inkluderar arbete, skola, boende, infrastruktur på olika sätt, miljö och klimat, energi mm. Här ingår även social struktur med demografi och in-/utflyttning som påverkar bobarheten.
- 11.30 **Förhoppningar och nytta med en EU-strategi om öar** ESIN och CPMR, samtal med Agneta Wackström Företagsam Skärgård Åland, ESIN
Finska skärgårdslagen gäller inte på Åland. Åland har stad (på fasta Åland), landsbygd med mindre tätorter och skärgård. Det finns 6 skärgårdskommuner. ESIN har 10 medlemsländer med små öar. ESIN bevakar skärgårdsfrågor för små öar inom EU. SRF är svensk representant i ESIN. Små öar räknas inom ESIN som öar med färre än 5 000 invånare. ESIN vill stäkra och inkludera styrningen av samhällsservice på öarna. Man har ett koncept som kallas bobarhet som är en analys över hur samhällen ser ut och vad som saknas och behöver stärkas. Analysen belyser statusen för 8? Faktorer. Ett exempel Kumlinge kommun på Åland. Där har man gjort initiativ för att äldre invånare ska kunna vara med i gemenskapen.
CMPR är en organisation för större öar inom EU. Gotland i Sverige är med där. Viktigt att ta fram fakta som Eurostat kan arbeta med för att ta fram statistik över hur ö-samhällen fungerar. Det ska vara möjligt

Med stöd från

att bo och stanna på sin ö. Vill ha en ö-klausul om att öar ska beaktas särskilt vid samhällsplanering inom EU.

Skicka in önskemål till EU om vad just du vill se i strategin.

- 11.45 **Resultat från OECD-studien om öar** - Roland Engkvist och Erik Bäckström, Region Gotland
Erik berättar om ett OECD-projekt med olika exempel på flernivåstyrning att stärka hållbarheten på olika öar i Europa när det gäller ekonomi.
Integrera öar som särskilda territorier, Bugga upp en robust evidensbas, koppla samman styrningsnivåer och stärka institutionell kapacitet, lärande genom samarbete och kontinuerlig förbättring.
Började 2019 med att skapa Ö-säkringverktyg i dialog med bl a Svesam. Verktyget finns på Tillväxtverkets web.
- 12.00 **Lunch** - Mingel och utställning
- 13.00 **Sverige, så mycket bättre med livskraftiga öar och skärgårdar**
ICI är Skottlands organisation för öar och i Skottland finns något som kallas Island Proofing och innebär att myndighetsutövare måste utreda om beslut som ska fattas påverkar öar annorlunda än fastlandet eller mellan öar.
I Regeringskansliet skedde en ändring av regional beslutsfattande där man gick från regional bestämmande till att ha regional beslutsstrategi, vilket var en omfattande förändring. OECD-studien kan ge underlag för att ta hänsyn till de annorlunda förutsättningar som gäller för öar.
I Värmdö har man tagit hänsyn till detta i olika sammanhang, t ex restid i stället för avstånd, hemtjänst med båttaxi mm.
Inger Abrahamsson berättar att i hennes kommun så tar man inte hänsyn till öbor fullt ut. Halva kommunen har hemtjänst men inte på öarna då personalen inte får åka båt. Regionen fungerar bättre t ex med sjuktransporter.
- 13.15 **Svensk ö-forskning**- Paulina Rytönen, docent och lektor Södertörns högskola
Paulina berättar om en studie som tittar på det demokratiunderskott

Med stöd från

som råder på öar. Gått igenom 47 vetenskapliga artiklar från många olika länder. Ofta studeras ö-policies för olika länder separat och inte i ett gemensamt sammanhang. Vad kan en ö-politik ge? Styrning som passar, kompenserar periferitet, teknologiska och ekonomiska skillnader.

Öar måste förhandla om sin position i nationell politik och regler. Komplexa juridiska strukturer som behöver hanteras. Bristande uppföljning av beslut hur de påverkar öar annorlunda. Bristande inflytande för egen struktur och forum för inflytande. Skillnader i rapportering vilket framgår av OECD-studien.

Sociala mekanismer och geografi på verkar välbefinnandet på öar. Civilsamhället spelar en avgörande roll för ett fungerande samhälle – oavsett om man har ö-lag eller inte. Ö-samhällen måste få fungerande system och processer för sina speciella förutsättningar för att fungera.

Besöksbelastning påverkar hållbarheten på öar och måste hanteras och regler anpassas för detta. Det kan kräva årstidsanpassad service och transportkapacitet.

Sektorsövergripande planering nödvändigt.

Forskningsinriktning: Riktade utlysning för öar, uppdragsforskning, kunskapsöverföring, tjänster med fokus på ö-forskning, fler olika kompetenser

13.30 **Hållbarhetsinitiativ i svenska skärgårdssamhällen**, Pia Prost, doktorand Södertörns högskola

Pia berättar om sitt forskarutbildningsprojekt. Många öar är så små att de inte finns enl EU:s definition. Förhoppningen är att EU:s ö-strategi ska kunna hantera detta. Forskning om öar om och på deras egna villkor är ny och inleddes på 1990-talet.

Tjänsten hon finansieras av KK-stiftelsen. Syftet är att stödja samarbete mellan akademi och samhälle. Samarbete är ganska klart och begripligt. Men vad är samverkan och hur kan det ske? Samverkan är att bryta barriärer mellan forskning och praktik, att inte ta sig rätten att tolka någon annans verklighet. Veta mer tillsammans. Kommer att studera hur ö-samhällen fungerar med begränsningar och möjligheter och skapar en hållbar utveckling samt undersöka hur små öar kan vara förebilder och ge goda exempel för andra samhällen.

Med stöd från

Globalt – Hållbarhets initiativ på små öar
Nationellt – hållbarhetsprojekt, lärdomar från bobarhetsanalyser.
Lokalt – LEA och energikooperativ.

- 13.45 **Gemenskap, ofrivillig ensamhet och existentiell hälsa på öar,**
Margareta Bohlin, docent i Psykologi, Göteborgs Universitet. Premiär för VR-filmen "Isola – Ösamheten" av Jonas Myrstrand, Studio Jox. Projekt med finansiering från Folkhälsomyndigheten "Gemenskap, ensamhet och existentiell hälsa på öar". Kunskapen lite om dessa aspekter om människor på öar. Syftet är att undersöka hur dessa aspekter påverkar öbor. Existentiell hälsa har 8 dimensioner: mening i livet, hopp och framtid, tillhörighet och gemenskap m fl. Litteraturoversikt, 29 intervjuer, rundabordssamtal och en forskningsbaserad VR-film.
Ö-gemenskap trygg, nära och hjälpsam men också synlig socialt, normer och förväntningar och svårt att vara anonym.
Ensamhet – självmord ger natur, stillhet, trygghet.
Ensamhet – ofrivillig ger isolering, sårbarhet och minskad framtidstro.
Existentiell hälsa – dubbelhet på öar frihet men isolering,
Begreppet "Ösamhet" kan användas för att beskriva detta med frihet OCH isolering.
Vad betyder detta för politik och samhälle – stärka livsvillkoren på öar och i ö-samhällen. Tydligare lokal, regional och nationell ö-politik behövs.

- 14.00 **Vägar på vatten-** Vår vardag, året om i hela Sverige
Många olika transportsätt. Gula färjor, vita färjor, enskilda färjor, egen båt.
Olika lagar: Väg/anläggningslagen, Kollektivtrafiklagen, Argument för väg och vatten, likställighetsprincipen, EUF-fördraget Artikel 174 & 175, Godstrafik fri hemkörning, men inte till öar. Det finns ingen regel eller förordning om hur det ska vara. Här kan en ö-lag vara lösningen.
Erik visar prisstatistik för färjan. 10-års avtal gäller. Pris med stöd av skattpris, som styrs av KPI-index och konsumentpriset. Priset har ökat med 70% sedan 2017 för bofasta och 65% för besökare.
Typ 1 varierar mellan 3261 till 2524 för gotländs familj 2 vx 2 b. En resa motsvarar 60 – 80 % av vad de har att leva på under månaden.

Med stöd från

Resultatet blir betydligt dyrare för Gotlänningar. Många har inte råd att resa till fastlandet.

Färjegruppen: Lena och Stefan berättade vad färjegruppen gör, bl a möten med de olika aktörerna. Diskuterar bl a turlistor och anslutning till landbaserad kollektivtrafik.

14.30

Havet - vårt gemensamma ansvar. Hur mår Östersjön och hur påverkas fisket?

Gustaf Almqvist, Länsstyrelsen Stockholm

Östersjön är ett levande hav även om vissa fiskbestånd minskar.

Fiskbeståndsutvecklingen är däremot kritisk. De har minskat med 6 gånger sedan början av 1900-talet. Vi borde fiska bara hälften av vad som fiskas idag. Kvoter borde sättas långsiktigt med uppföljningskrav. Krisen beror på industriellt storskaligt fiske. Fångster har minskat med 30 % senaste 10 åren men antalet fiskare har minskat med 60%. Fem stora båtar tar 70 % av all fisk i svenska vatten.

I Rigabukten finns 5 000 lokala småskaliga fiskare. Där ökar beståndet med sill då fisket är hållbart och bedrivs i samförstånd.

Insjöfiske fungerar bra.

Storskaligt fiske har stor mobilitet och ger stora fångster med god ekonomi.

Lokalt regionalt fiske fungerar inte idag p g a svårighet att få licenser Fisket har även har dålig lönsamhet bl a för små fångster i utfiskade bestånd.

Utflyttning av trålgränsen har gjorts på försök i norra Östersjön.

Länsstyrelsen i Stockholms undersökning visar redan nu att viss återhämtning av stömmingsyngel har skett och det har blivit mindre med spigg. Andra studier visar samma sak. Så utflyttad trålgräns har fungerat och bör permanentas. Även andra bestånd ökar bl a gädda och abborre.

En annan fråga är förekomsten av säl och skarv. Här finns en serie med frukostseminarier på HAVs web.

14.45

Tänk om... - så kan det också fungera! Våra nordiska vänner.

Maria Malmjöf, Skärgårdarnas Riksförbund

Hur kan vi bo i skärgården? Problemet är att fastigheter köps upp av kapitalstarka stadsbor och unga kan inte köpa

Med stöd från

in sig och äldre har inte råd att bo kvar, utan måste flytta. Boplikt är något som finns i våra grannländer. Det innebär att man måste bo i sina hus i bl a skärgården.

I Norge gäller detta i 42 av Norges kommuner. Permanent-hus ska bebos för att få förvärvstillstånd. Kravet är att bo där 50% av nätterna och att vara folkbokförd på fastigheten. Tvångsförsäljning kan ske om man inte uppfyller kraven. Man kan äga och hyra ut till någon som bor permanent.

I Danmark bestämmer kommunerna vilka fastigheter som är permanent- eller fritidshus. Man måste bo i permanenthus och får inte bo permanent i fritidshus. Måste bo 180 nätter/år i permanenthus. Tvångsförvaltning kan införas om man inte bor. Man kan äga och hyra ut till någon som bor permanent.

Ålands finns hembygdsrätt som fungerar som ett lokalt medborgarskap. Endast de som har hembygdsrätt får äga permanent fastighet. Man kan ansöka om hembygdsrätt. Måste vara folkbokförd i 5 år för att kunna ansöka om hembygdsrätt.

Sverige. Konstgjord bostadsbrist finns i besöksnäringssintressanta områden som visar sig i bostadsbrist men många hus som är tomma stor del av året. Kommuner med dessa områden behöver få kompensation för detta då infrastruktur och service måste finnas men kommunerna får inga skatteintäkter från dessa fastigheter. SRF stöder detta för öar i skärgården.

- 15.00 **Fika** - Mingel och utställning
- 15.30 **Från Norra kvarken mot horisonten** med Emil Jensen-
Artist, poet och krönikör
Sändes inte i Youtube-kanalen. Tråkigt.
- 16.00 **På gång inom ö-världen.** Rapport från SRF:s arbetsgrupper
Fiskegruppen: Fiskebestånden måste byggas upp med begränsade kvoter. Gruppen har skrivit till EU:s fiskerikommissionär om detta och

Med stöd från

har fått svar att denne tycker samma sak. Framtiden får utvisa vad det kan leda till.

Nya förslaget till fiskelag har inte landat väl. Främsta kritiken är den inskränkning av eget redskapsfiske i privata vatten. Även att 3-nätsrätten i havet tas bort kritiserar. För att sälja fisk måste man ha fiskelicens. Det är svårt att få licens för småskaligt binäringfiske. Samråd – Marin strategi för Nordsjön och Östersjön. Kritik mot de förslagna kontroller som bara drabbar småskaligt fiske i större utsträckning än industrifisket. Undersökningar visar att dioxinnivåerna nu sjunkit till godtagbara nivåer, men att EU ännu inte tagit fasta på detta.

Skärgårdsskolor: Antalet skolor som är med i nätverket minskar så det finns risk att gruppen upphör. Hittills arbetar de på med gemensamma digitala träffar.

16.15 Tankar från dagen- Märta Martin Granlund -Region Stockholm, Meit Fohlin -Region Gotland, Per Tenggren -Västra Götalandsregionen, Lotten Hjelm -SRF

Per Tenggren: Dagen har visat att det är olika förutsättningar på olika ställen i våra skärgårdar. Vad är tillräckligt bra kollektivtrafik? Regionala samråd i dialogfas för att skapa en gemensam bild av vad som är tillräckligt bra kollektivtrafik. Detta stämmer sällan med de regler som finns för kollektivtrafikmyndigheter inte kan lösa detta utan allt fastnar på o-flexibla regler.

Märta Marin Granlund: Öar är så olika. Det gemensamma är en liten landmassa med vatten runt. I övrigt kan det vara väldigt olika. Det gäller att skapa möjligheter. Man har beslutat att de sk kärnöar, som finns i Stockholms skärgård, ska ha viss trafik även om det inte är lönsamt. Många kommunala tjänster, som sophämtning, hemtjänst mm, blir utmanande att lösa på öar.

Oscar: Gotland är landsbygd och en glesbygdskommun, men även en ö. Det går inte att placera öar i landsbygdfacket. Det räcker inte med bara landsbygd, båda aspekterna måste vara med för öar. På Gotland är det 50% som överväger att flytta på g a kostnaden för resor till fastlandet.

16.30 Tack och slut för idag!

Med reservation för ändringar.